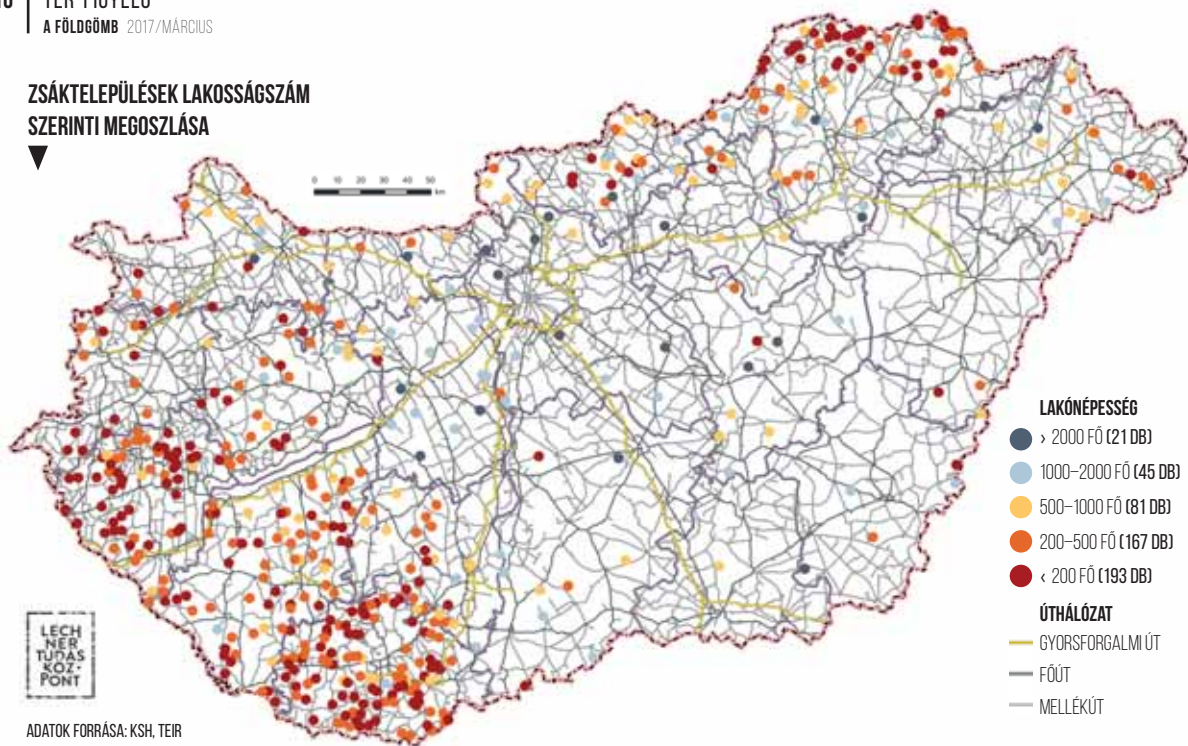

ZSÁKTELEPÜLÉSEK LAKOSSÁGSZÁM SZERINTI MEGOSZLÁSA

ADATOK FORRÁSA: KSH, TEIR

ZSÁKTELEPÜLÉSEINK KÉTARCÚSÁGA

A RÉSZLETES INTERAKTÍV TÉRKÉPET ITT ÉRTHETI EL:
[HTTP://GIS.LECHNERKOZPONT.HU/FOLDGOMB/](http://gis.lechnerkozpont.hu/foldgomb/)

SZÖVEG: DEVECSERI ANIKÓ

Ha azt a szót halljuk, hogy zsáktelepülés, a legtöbbünk szeme előtt valószínűleg egyutcás, kicsi, csendes, dombok között fekvő falu jelenik meg. Különböző társadalmi és környezeti adatokat felhasználva, térinformatikai módszerekkel eredtünk a nyomába, hogy mennyire igaz ez az általánosítás

A zsáktelepülés, illetve zsákfaló fogalmát nem olyan egyszerű definiálni, mint elsőre gondolnánk. A fő kritérium egy település „zsákhelyzetének” megállapításához, hogy csak egy út vezet oda – vizsgálatunk csak ezekre vonatkozik (ám kérdéses, ha második közúti kapcsolattal

is rendelkezik, de csak egy zsáktelepülés felé, vagy ha épp rajta fekszik az egyetlen odavezető út másik úttal való csatlakozásán).

Az 507 ilyen településünket ábrázoló térképen jól látható, hogy az ország azon térségeiben koncentrálnak, ahol a településhálózat fejlődését a domborzat határozta meg: Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy és Zala megyében. Minden második a Dél-Dunántúlon található, további ötödük pedig az Északi-középhegységben. A 21 db, 2000 főnél népesebb zsáktelepülés inkább az ország más részein jellemző és egyenletesebb eloszlású.

Az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs

Rendszerben (TeIR) elérhető 2015. évi KSH-adatok szerint zsáktelepüléseink össznépessége 248 934 fő, vagyis a lakosság 2,5%-a. Átlagos lélekszámuk 491 fő, de igen nagy a szórás: a legkevesebben a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Gagyapátiban (11 fő), Tornabarakonyban (12) és Tornakápolnán (12 fő) élnek, a legtöbben pedig a 7469 lakosú Nagykövácsiban, ami egyetlen zsákhelyzetű nagyközségünk. Háromnegyedükben 500 főnél kevesebben élnek, s csak 66 zsáktelepülés népességszáma haladja meg az 1000 főt. Egy „zsákváros” is van Magyarországon, mivel a 2761 lakosú Sajóbátony 2009-ben városi rangot kapott.

Az 1000 főnél kisebb zsáktele-

püléseken a munkanélküliség magasabb, az 1 lakosra jutó nettó jövedelem pedig alacsonyabb, mint az azonos nagyságú, nem zsákhelyzetűek átlaga. Az 1000–2000 fő közötti népességszám-kategóriában minimális a különbség, a 2000 főnél népesebb zsáktelepülések átlaga viszont határozottan jobb, mint a nem zsákhelyzetűeké. (Fontos hangsúlyozni, hogy az utóbbi kategóriába tartozó 21 zsáktelepülés közül több is a fővárosi agglomerációban fekszik.)

A zsáktelepülések 70%-ában a 65 év feletti lakosság aránya meghaladja a gyermekkorúakét, az öregedési index diagramján mégis látható, hogy ezeken a településeken kevésbé öregedő lakosság-összetétel jellemző, mint a nem zsákhelyzetűek átlaga (ugyancsak a 2000 főnél népesebb kategória mutatja a legnagyobb eltérést).

Az új lakások számát a teljes lakásállományhoz viszonyítva az is kiderül, hogy a 200 főnél kisebb zsákfalvakban az építési kedv alacsonyabb, mint a nem zsákhelyzetűek átlaga, a 2000 főnél népesebb kategóriában viszont a zsáktelepülések átlaga több mint kétszerese a nem zsákhelyzetűeknek (a meglepően magas érték oka, hogy a dinamikus bővülő

lakásállományú Nagykövács is zsákhelyzetű település).

A regisztrált bűncselekmények alapján a zsáktelepülések közbiztonsága jobb, mint a hasonló lakosságú nem zsákhelyzetűek átlaga, ami részben annak is köszönhető, hogy a csak egy úton megközelíthető településeken hamar szemet szűrnak a gyanús idegenek, és nincs másik menekülési lehetőség sem.

Békés, egyedi hangulatuk varázsát felismerve minden ötödik zsáktelepülés kínál falusi szálláslehetőséget. Ennek lakosságra vetített értékében három apró település jár élen: az őrségi Felsőszentezsébet, a cserehátai Irota és az Aggteleki-karsztvidéken Teresztenye. Összesített turisztikai látogatottságát tekintve pedig Fenyőfő, Füzér, Háromhuta, Nagybörzsöny, Óbánya és Velem kiemelkedő.

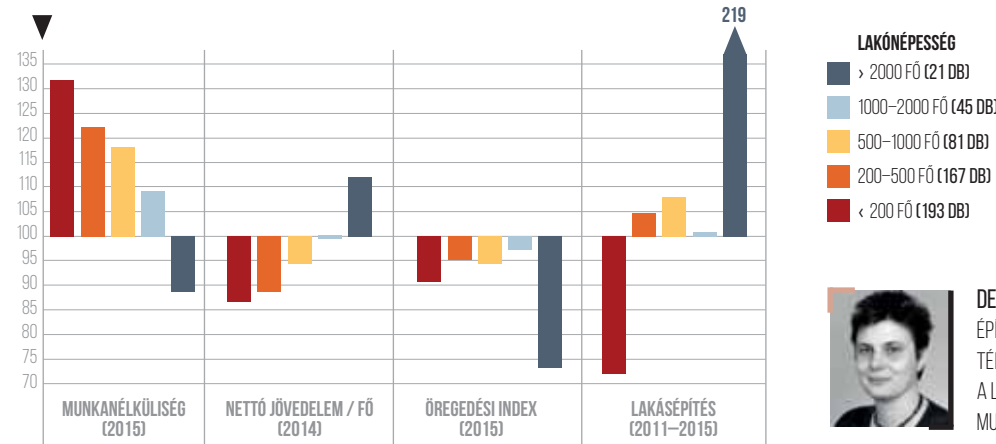
Megközelíthetőségük azért is fontos, mert a 100 fő alatti zsáktelepülések mindössze harmadában található ételmezerület. A közvélekedés szerint a zsáktelepülések nagyobb távolságra fekszenek a városoktól vagy főúthálózattól, azonban a közúti elérési adatok ezt nem támasztják alá. Nincsenek sokkal rosszabb helyzetben a hasonló lélekszámú, nem zsáktelepülésekhez képest a megyeszékhely és járás-

központ megközelíthetőségét tekintve: gépkocsival 90%-ukból fél óra alatt elérhető a járásközpont és 75%-ukból egy óra alatt a megyeszékhely. Rossz példaként Bács-szentgyörgy, Becskeháza, Csér és Debréte említhető, ahonnan a járásközpont és a megyeszékhely közúti elérése is kedvezőtlen.

A közösségi közlekedést vizsgálva a zsákfalvak 11%-át érinti vasútvonal (országos átlag 17%), és az autóbusszjáratok sem jelentenek ideális sűrűségű megoldást – mivel azoknak egy zsákfalut útba ejteni kiterőt jelent. Azt gondolhatnánk, hogy ha a gépkocsival való elérés átlagos, a közösségi közlekedés pedig nem kedvező, akkor a helyiek autóval járnak. Ám a gépkocsi-ellátottsági adatok nem ezt mutatják: az 1000 főnél kisebb zsáktelepüléseken ötödével kevesebb az 1 főre jutó gépkocsik száma, mint a nem zsákhelyzetűek átlaga.

A zsákfalvak jelentős része tehát valóban apró, békés és kissé hátrányos helyzetű. A nagyobb zsáktelepülések társadalmi-gazdasági helyzete azonban jobb, mint az azonos nagyságú nem zsákhelyzetű településeké. Mindkét kategóriában vannak kivételek, így jobb egy települést egyedileg megismerni, és nem zsákságról megítélni.

ZSÁKTELEPÜLÉSEK MUTATÓI A HASONLÓ NAGYSÁGÚ, NEM ZSÁKHELYZETŰ TELEPÜLÉSEKHEZ KÉPEST (NEM ZSÁKSZERŰ TELEPÜLÉSEK ÁTLAGA = 100%)

DEVECSERI ANIKÓ
ÉPÍTŐMÉRNÖK,
TÉRSÉGI TERVEZŐ,
A LECHNER TUDÁSKÖZPONT
MUNKATÁRSA